

CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rugnalaya
Kanchanwadi, Aurangabad

संस्कृत सम्भाषण वर्गस्य अभ्यासक्रमः - प्रथमं दिनम्

अनु.क्र.	विषय	तासिका -३ घण्टा
१)	मम नाम सुनीलः। भवतः/भवत्याः नाम किम् ? परिचयः - भवतः -पुलिंगः।भवत्याः -स्त्रीलिंगी।	१५ निमिषानि
२)	सः बालकः/ सा बालिका / तत् फलम्।(सः -पुलिंगः, सा -स्त्रीलिंगी, तत्- नपुसकलिंगी)	१५ निमिषानि
३)	एषः शिक्षकः /एषा शिक्षिका / एतत् फलम्। (एषः- पुलिंगः, एषा- स्त्रीलिंगी, एतत्-नपुसकलिंगी)	१५ निमिषानि
४)	एषः नायकः। वा ? आम्। एषः नायकः। न एषः शिक्षकः। (आम्- हो, न - नाही)	१५ निमिषानि
५)	अस्ति / नास्ति - आरक्षकः अस्ति। आरक्षिका नास्ति।	१५ निमिषानि
६)	अत्र -- रामः अत्र अस्ति। तत्र -- गायकः तत्र अस्ति। कुत्र -- लेखकः कुत्र अस्ति ? अन्यत्र --पाचकः अन्यत्र अस्ति। सर्वत्र -- वायुः सर्वत्र अस्ति। एकत्र - बालाकगणः एकत्र अस्ति।	१५ निमिषानि
७)	षष्ठी विभक्ति - बालाकस्य नाम रामः। दशरथस्य पुत्रः रामचंद्रः। (बालकः - बालकस्य, छात्रः -छात्रस्य, शिक्षकः - शिक्षकस्य) सीतायाः पतिः रामचंद्रः। सरस्वत्याः पतिः ब्रह्मदेवः। (सीता - सीतायाः, रमा- रमायाः, मापिका - मापिकयाः)	१५ निमिषानि
८)	बालकः गच्छति/ छात्रः आगच्छति। रामः पठति। भवान् गच्छतु। भवान् खादतु। भवती लिखतु। भवती पठतु। अहं गच्छामि। अहं पठामि।	१५ निमिषानि
९)	संख्या— १,२,३,४,५,६,७,८,९,१०,११,१२,१३,१४,१५,१६,१७,१८,१९,२०.	१० निमिषानि
१०)	समयः --५.००- पंचवादनम्। ५.१५ -सपाद पंचवादनम्। ५.३० - सार्धः पंचवादनम्। ५.४५ - पादोन षड्वादनम्।	१० निमिषानि
११)	पुनः स्मारणम्।	१० निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.

CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rughnalya
Kanchanwadi, Aurangabad

अनु.क्र.	विषयः	तासिका -3 घण्टा
१)	लिंगभेदज्ञापनम् सः सुधाखण्डः/सः चषकः/ सः चमषः/ (पुलिंग) सा कुञ्चिका/ सा ध्वनिमुद्रिका/ सा जलकूपी/ (स्त्रीलिंग) तत् फलम्/ तत् पुष्पम्/ तत् व्यजनम्/(न. लिंग)	१५ निमिषानि
२)	बहुवचन बालकः - बालकाः लेखकः - लेखकाः सैनिकः - सैनिकाः बालिका - बालिकाः लेखिका - लेखिकाः नायिका - नायिका पुष्पम् - पुष्पाणि फलम् - फलानि मित्रम् - मित्राणि	१५ निमिषानि
३)	ते के ? ताः काः तानि कानि? ते बालकाः/ शिक्षकाः/नायकाः I(सः - ते) ताः बालिकाः/ छात्राः/ नायिकाः I(सा - ताः) तानि फलानि/ पुष्पाणि/मित्राणि I(तत् - तानि)	१५ निमिषानि
४)	एते के ?/ एताः काः?/ एतानि कानि ? एते शिक्षकाः/ चषकाः/ चमषाः (एषः - एते) एताः लेखन्यः/ शाटिकाः/ शिटिकाः (एषा - एताः) एतानि परीचयपत्राणि/ दन्तफेनकानि I (एतत् - एतानि)	१५ निमिषानि
५)	भवन्तः भवत्यः वयम् भवन्तः बालकाः/ शिक्षकाः/ राष्ट्रसेवकाः I (भवान् - भवन्तः) भवत्यः नायिकाः/ गायिकाः/ पाचिकाः (भवती - भवत्यः) वयं राष्ट्रसेवकाः/ नायकाः/ लेखकाः I (अहम् - वयम्)	१५ निमिषानि
६)	सन्ति कति? - अत्र दश मृगाः सन्ति I अत्र कति मृगाः सन्ति? अत्र दश शिक्षकाः सन्ति I अत्र कति शिक्षकाः सन्ति?	१५ निमिषानि
७)	सप्तमी विभक्ति I हस्तः - हस्तेः विद्यालयः - विद्यालये - हस्ते कलमः अस्ति I पेटिका - पेटिकायाम् खातिका - खातिकायाम् पेटिकायां धनम् अस्ति	१५ निमिषानि

Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.

CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rughalaya
Kanchanwadi, Aurangabad

द्वितीयं दिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका
८)	वासराणां नामानि – सोमवासरः, मंगलवासरः, बुधवासरः, गुरुवासरः, शुक्रवासरः, शनिवासरः, रविवासरः ।	१५ निमिषानि
९)	अद्य/श्वः/परश्वः/प्रपरश्वः अद्य-अद्य सोमवासरः श्वः-श्वः मंगलवासरः परश्वः - परश्वः बुधवासरः प्रपरश्वः - प्रपरश्वः	१५ निमिषानि
१०)	अद्य/हयः/परहयः/प्रपरहयः अद्य – अद्य सोमवासरः हयः - हयः रविवासरः परहयः-परहयः शनिवासरः प्रपरहयः - प्रपरहयः शुक्रवासरः	१५ निमिषानि
११)	गच्छन्ति गच्छन्तु गच्छामः बालकाः गच्छन्ति/ धावन्ति/खादन्ति भवन्तः पिबन्तु/ लिखन्तु/ आगच्छन्तु वयं क्रिडामः/पश्यामः/कुर्मः	१ निमिषानि
१२)	शिष्टाचारः-- नमस्ते/सुप्रभातम्/शुभरात्री/सुसायम्/सुमध्यानम्/क्षम्यताम्/चिन्तामास्तु	१५ निमिषानि
१३)	प्रातःविधि – मुखप्रक्षालनम्/दन्तधावनम्/शौचम्/स्नानम्/देवपुजनम्/भोजनम् ।	१० निमिषानि
१४)	संख्याः -- १.....५०	१० निमिषानि
१५)	समयः -- ०५.०५ – पञ्चाधिक पंचवादनम्, ०५.१० – दशाधिक पंचवादनम्, ०५.५५ – पञ्चोन षड्वादनम्, ०५.५० – दशोन षड्वादनम्,	१० निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.

CSMSS

Ayurved Mahavidyalaya & Rugnalaya

Kanchanwadi, Aurangabad

तृतीयं दिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका -३ घण्टा
१)	द्वितीयाविभक्तिः-चषकः-चषकम् माला-मालाम् फलम्-फलम् छात्रः संस्कृतं पठति शिक्षकः विद्यालयं गच्छति बालिका मालां धारयति सः घटिं पश्यति	१५ निमिषानि
२)	पुरतः/पृष्ठतः/वामतः/ दक्षिणतः/उपरि/अधः- पुरतः -बालकस्य पुरतः कृष्णफलकम् अस्ति पृष्ठतः - बालकस्य पृष्ठतःआसन्दः अस्ति वामतः -बालकस्य वामतः वाटिका अस्ति दक्षिणतः-बालकस्यदक्षिणतः देवः अस्ति उपरि- बालकस्य उपरि छत्रम् अस्ति अधः -बालकस्य अधः भूमिः अस्ति	१५ निमिषानि
३)	इतः/ततः/कुतः अहम् इतः तत्र गच्छामि भवान् कुतः आगच्छति	१५ निमिषानि
४)	पञ्चमी विभक्ति हस्त- हस्ततः स्थालिका - स्थालिकातः जलकुपी -जलकुपीतः हस्ततः लेखनी पतति स्थालिकातः ओदनं पतति जलकुपीतः जलं पतति	२० निमिषानि
५)	कथम् / सम्यक् गीतं कथम् आसीत् ?गीतं सम्यक्आसीत्	१५ निमिषानि
६)	शीघ्रम् /मन्दम्/उच्चैः /शनैः शीघ्रम् -अश्वः शीघ्रं धावति मन्दम् - हस्तिः मन्दं चलति उच्चैः- बालकः उच्चैः गायति शनैः- बालिका शनैः खादति	१५ निमिषानि
७)	चतुर्थीविभक्तिः(अर्थ- शब्दप्रयोगः) पठनम् - पठनार्थम् (पठनाय) जलकुपी- जलकुप्यर्थम् (जलकुप्यै) भोजनम् - भोजनार्थम् (भोजनाय) बालकः पठनार्थं विद्यालयं गच्छति छात्रः भोजनार्थं भोजनालयं गच्छति जलकुप्यर्थं सः आपणं गच्छति	२० निमिषानि
८)	सप्तककारः- किम्/कुत्र/कति/कदा/कुतः/कथम्/किमर्थम्	२० निमिषानि

Reshmika
Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.

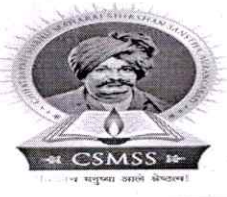
CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rugnalaya
Kanchanwadi, Aurangabad

	किम्- भवतः नाम किम्? कुत्र - भवान्कुत्र तिष्ठति? कति- अत्र कति छात्राः सन्ति? कदा- भवान् कदा विद्यालयं गच्छति? कुतः-भवान्कुतःअत्रआगच्छति? कथम्- गीतं कथम् आसीत्? किमर्थम् –भवान् किमर्थं संस्कृतं पठति?	
९)	भूतकालः - गच्छति –गतवान् लिखति – लिखितवान् पठति – पठितवान् (पुलिङ्ग) बालकः गच्छति- बालकःगतवान् छात्रःलिखति-छात्रःलिखितवान् सः पठति-सःपठितवान् गच्छति-गतवती लिखति- लिखितवती पठति- पठितवती (स्त्रीलिंग) बालिकागच्छति-बालिका गतवती सालिखति- सा लिखितवती सीतापठति – सीता पठितवती	२० निमिषानि
१०)	अपि / अहं न जानामि अपि- अहं पठामि मम मित्रम् अपि पठति अहं न जानामि – सः कथं संस्कृतं पठति ? अहं न जानामि	१० निमिषानि
११)	संख्याः -- १.....१००	१० निमिषानि
१२)	समयः -- ०५.२० – विंशत्याधिक पञ्चवादनम्, ०५.२५ –पञ्चविंशत्याधिक पञ्चवादनम्, ०५.४० – विंशतिन्युन षड्वादनम्, ०५.३५ – पञ्चविंशतिन्युन षड्वादनम्,	१० निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

Beshman
Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad

CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rugnalaya
Kanchanwadi, Aurangabad

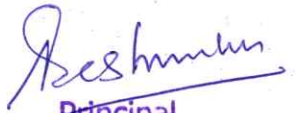
चतुर्थ दिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका - ३ घण्टा
१)	गीतम्	१० निमिषानि
२)	पुनःस्मारणम्	१० निमिषानि
३)	च , अतः , एव ,इति , अस्मि , यदि - तर्हि / यथा- तथा	१५ निमिषानि
४)	क्रियापदानां परिवर्तनाभ्यासः । यथा - गच्छति , गतवान् , गतवती	१५ निमिषानि
५)	तः -पर्यन्तम् , अद्य आरम्भ , कृते	१५ निमिषानि
६)	विशेष पाठम् - आसीत् , आसन् , आसम्	२० निमिषानि
७)	करोमि -कुर्मः, करोति - कुर्वन्ति , ददामि - ददः, ददाति - ददति	२० निमिषानि
८)	भविष्यकालः-लेखिष्यति , करिष्यति , वदिष्यति , पठिष्यति , पास्यति	१५ निमिषानि
९)	एकः , एका , एकम् , -लिङ्गभेदः ज्ञापनीयः	१५ निमिषानि
१०)	भोजनसंबन्धिः कथा	२० निमिषानि
११)	चत्वारि वाक्यानि	२० निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

पञ्चमं दिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका - ३ घण्टा
१)	गीतम्	१० निमिषानि
२)	पुनःस्मारणम्	२० निमिषानि
३)	तृतीया विभक्तिपाठनम्- सः चमसेन दुग्धं पिबति	२० निमिषानि
४)	सह, विना, अद्यतन, ह्यस्तन, पूर्वतन, इदानितन, गत, आगामी	२० निमिषानि
५)	यदा- तदा-यदा मेघाः भवन्ति तदा वर्षा भवति।	१५ निमिषानि
६)	स्म इत्यस्य प्रयोगः, अभवत्, त्वा प्रयोगः	१५ निमिषानि
७)	बन्धुवाचकशब्दाः, वर्णाः, रुचयः ,	१५ निमिषानि
८)	वाहनानां नामानि , वेषभूषाणां नामानि,	१० निमिषानि
९)	क्रिडा	१५ निमिषानि
१०)	पञ्चवाक्यानि	१० निमिषानि
११)	कथा	२० निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.

CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rughalaya
Kanchanwadi, Aurangabad

षष्ठदिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका - ३ घण्टा
१)	गीतम्	१५ निमिषानि
२)	पुनः स्मारणम्	२५ निमिषानि
३)	पुरातनम् × नूतनम्, बहु × किञ्चित्, दीर्घः × ह्रस्वः, उन्नतः × वामनः स्थूलः × कृशः	१५ निमिषानि
४)	ईदृशः- तादृशः-किदृशः	१५ निमिषानि
५)	तुमुन्प्रयोगः	२५ निमिषानि
६)	किन्तु, निश्चयेन, किल, बहुशः	१५ निमिषानि
७)	विशेषण- विशेष्यभावस्य अभ्यासः	१५ निमिषानि
८)	प्राणिनां नामानि, अवयवानां नामानि,	२५ निमिषानि
९)	वाक्यविस्तरणम् इतः पूर्वम्, षट्वाक्यानि	२५ निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

सप्तमदिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका - ३ घण्टा
१)	गीतम्	१० निमिषानि
२)	पुनः स्मारणम्	१५ निमिषानि
३)	विशेषणविशेष्यम्	१५ निमिषानि
४)	समानविभक्तित्वम्, तुमुन्परिवर्तनम्	१५ निमिषानि
५)	बहिः × अन्तः, रिक्तम् × पूर्णम्	१५ निमिषानि
६)	इत्योपि, इत्युक्ते, अन्ते, नोचेत्	१५ निमिषानि
७)	क्रीडा	२५ निमिषानि
८)	वैद्य रोगीसम्भाषणम्	१५ निमिषानि
९)	प्रश्नोत्तरीस्पर्धा	२५ निमिषानि
१०)	ऋषीणां नामानि	१० निमिषानि
११)	कथा- शिक्षकः एकां कथां वदति अनन्तरं छात्रेषु एकैकेन तस्याः एकैकेन कथायाः एकैकं वाक्यं वक्तव्यम्	२५ निमिषानि
१२)	सप्तवाक्यानि	१५ निमिषानि
१३)	प्रश्नोत्तराणि	१५ निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.

CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rughnalaya
Kanchanwadi, Aurangabad

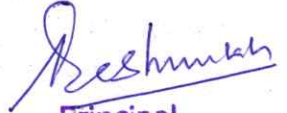
अष्टम् दिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका -३ घण्टा
१)	गीतम्	१५ निमिषानि
२)	पुनःस्मारणम्	२५ निमिषानि
३)	अस्माकंवारम्	१५ निमिषानि
४)	अतः - यतः परिवर्तनम्	१५ निमिषानि
५)	यदा - तदा ,यद्यपि- तथापि	१५ निमिषानि
६)	कति- कियत्एतयोः भेदः	१५ निमिषानि
७)	यः , सः, या ,सा,यत्,तत्,यत्र,तत्र	१५ निमिषानि
८)	कथा,चर्चा	२५ निमिषानि
९)	एकश्वासेनसङ्ख्याकथनम्,विनोदकणिकाकथनम्	२० निमिषानि
१०)	घटी	१५ निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

नवमं दिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासिका - ३ घंटा
१)	गीतम्	१० निमिषानि
२)	पुनः स्मारणम्	१५ निमिषानि
३)	चित्प्रयोगः	१५ निमिषानि
४)	द्वयम्- सङ्ख्यासुलिङ्गभेदः	१५ निमिषानि
५)	प्रश्नोत्तराणि	२५ निमिषानि
६)	अर्थम्,तव्यत्,अनीयर्	१५ निमिषानि
७)	अनन्तकथारचना	२५ निमिषानि
८)	सङ्ख्यायोजनम्	१५ निमिषानि
९)	संवादअभ्यासः	२५ निमिषानि
१०)	घटी	१५ निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.

CSMSS
Ayurved Mahavidyalaya & Rugnalaya
Kanchanwadi, Aurangabad

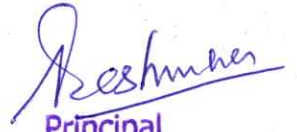

दशमं दिनम्

अनु.क्र.	विषयः	तासीका- ३ घण्टा
१)	गीतम्	१० निमिषानि
२)	पुनः स्मारणम्	२० निमिषानि
३)	पत्रलेखनम्	२५ निमिषानि
४)	दूरवाणीसम्भाषणम्	२० निमिषानि
५)	मार्गनिर्देशः	२० निमिषानि
६)	सान्दर्भिकसम्भाषणम्	२० निमिषानि
७)	शुभाशयाः	१० निमिषानि
८)	असत्यकथनम्	२० निमिषानि
९)	सङ्ख्या	१५ निमिषानि
१०)	घटी	१५ निमिषानि
	ऐक्यमन्त्रः	५ निमिषानि

प्रतिमासस्य द्वितीय तथा चतुर्थ शनिवासरे सम्भाषणस्य अभ्यासार्थं विद्यार्थेभ्यः
प्रस्तुतीकरणं भविष्यति ।

Principal
C.S.M.S.S. Ayurved Mahavidyalaya,
Kanchanwadi, Aurangabad.